

Juhász Eszter

„MERT MEGMENTETTEM A SZEGÉNYT, HA KIÁLTOZOTT, S AZ ÁRVÁT, AKINEK NEM VOLT
GYÁMOLA” (JÓB 29,12)

**Katolikus női szerzetesek a szegények szolgálatában a két világháború közötti
Magyarországon**

BEVEZETŐ

A szegényügy, a szegénygondozás, a szociális kérdés tulajdonképpen egyidejű a kereszténységgel. Jézus maga is szegény családba született, egész életében szegényen, javak gyűjtögetése nélkül élt és tanított, sőt, halálában mindentől megfosztották, még sírja is egy hívének adományából lett. Tanításában is gyakran fordult a szegények, az elesettek, a társadalom kitiszítottjai felé és figyelmeztette környezetét a felebaráti szeretet, az adakozás fontosságára. Az irgalmasság cselekedetei, a caritas már a korakereszténységben is egyéni és közösségi gyakorlattá vált. Ezt a gyakorlatot vitte tovább intézményes szinten az Egyház. A kereszténység szétválásával az új egyházakban is megmaradt a caritas gondolata és az évszázadok során valamennyi egyház gondozta szegényeit.

A Trianon utáni új Magyarország területi veszteségei különleges nehézségeket hoztak a nagy keresztény egyházak életében. A Katolikus Egyház elveszítette híveinek, birtokainak, vagyonának jókora részét, ám működése, a hívek országosan egyenlőbb eloszlása miatt, zavartalanul folyt tovább ám a két nagy protestáns egyház helyzete ennél jóval bizonytalanabb lett. Az Evangélikus Egyház híveinek hatalmas része határon kívül került¹ és a Református Egyház is óriási veszteségeket szenvedett, mindkét egyház kisegyházzá vált. Ebben a helyzetben e két egyház szinte a megmaradásért küzdött, nem csodálkozhatunk, hogy mindkét egyház befelé fordult és önnön megmaradását helyezte előtérbe az egyházak közötti együttműködés helyett. Sajnos, az egyházak között alig volt kommunikáció, így a jó gyakorlatok sem tudtak átvándorolni egyikből a másikba. Talán épp a szociálpolitika, a szegénygondozás lehetett volna az a terület, amelynek közös művelésén keresztül a katolikus és a protestáns felekezeti tábor közeledhetett volna egymáshoz.

A két háború közötti Magyarországon az I. világháborús vereség, az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása, az őszirózsás forradalom és a Tanácsköztársaság, Trianon, a területi,

¹ Felvidék, Erdély

népességi, gazdasági veszteségek alapvető társadalmi és gazdasági változásokat eredményeztek. Talán éppen ennek köszönhető, hogy a korszakban meglehetősen pezsgett a szociális gondolkodás/gondoskodás ügye. Gyáni Gábor azt írja egy tanulmányában: „[...] az 1920 és 1944 közötti negyedszázad a modern magyar szociálpolitika születésének és kibontakozásának hőskora.”² Tulajdonképpen ekkor született meg a „hivatalos”, állami szociálpolitika, hisz ekkor vállalt szerepet az állam az eddig leginkább egyházak és a társadalom által működtetett szegénygondozásban.³ Ez az állami szociális szerepvállalás gyakorlatilag egész Európában megvalósult a korszakban.⁴

SZOCIÁLIS GONDOLAT A KATOLIKUS EGYHÁZBAN

„A keresztény társadalmi tanítás kiindulópontja a személy, aki egyszerre individuum és társadalmi lény (ens individuale et sociale).”⁵ Az ember egyén, de egyben egy közösség része, ezt már Jézus Krisztus is hangsúlyozta. Tanítványokat gyűjtött maga köré, akikkel közösen éltek, étkeztek, imádkoztak. Sőt, feltámadásakor a tanítványok közösségének jelent meg, és a Szentleket a tanítványok közösségéhez küldte. A kereszténységben alapvető jelentőségű a közösségbeli létezés, a közös ima, a közös ünneplés, a communio. De az egyén nemcsak az egyházi közösségnek, hanem a világi társadalomnak is tagja, keresztény mivoltát itt is megéli, ahogy Pál apostol mondta: „Fogadjátok el tehát egymást, ahogyan Krisztus is elfogadott titeket Isten dicsőségére! (Róm 15,7)”⁶ vagy egy másik fordítás szerint: „Karoljátok fel tehát egymást, amint Krisztus is felkarolt benneteket Isten dicsőségére (Róm 15,7).”⁷ Így hát, aki keresztény, annak nemcsak lehetősége, de kötelessége is a szociális gondolkodás, a közösség, és benne az egyén létének, jobbításának, jobb létének előmozdítása, akár függetlenül attól, hogy akire e jobbítás irányul, maga keresztény-e.

² Gyáni Gábor: Szociálpolitika és jótékonyosság a két világháború közötti Magyarországon, in Szilágyi Csaba (szerk.): *Szociális kérdések és mozgalmak Magyarországon (1919–1945)*, Budapest, Gondolat, Barankovics István Alapítvány, Faludi Ferenc Akadémia, 2008, 11.

³ Természetesen a szociálpolitika nem pusztán szegénypolitika/szegénygondozás.

⁴ Gyáni: *Szociálpolitika*, 15. Pl. Franciaországban. Nagy András: A jóléti rendszer Franciaországban, *Közgazdasági Szemle*, 1998. május, XLV. évfolyam, <http://www.epa.hu/00000/00017/00038/pdf/nagyandras.pdf> (Letöltés: 2023. június 11.)

⁵ Tomka Miklós – Goják János (szerk.): *Az Egyház társadalmi tanítása. Dokumentumok*, Budapest, SZIT, 1993, 13.

⁶ Ó- és Újszövetségi Szentírás, Káldi-Neovulgáta Biblia, Budapest, Szent Jeromos Bibliatársulat, 1997. <https://szentiras.hu/KNB/R%C3%B3m15> (Letöltés: 2023. április 9.)

⁷ Biblia. Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás, Budapest, Szent István Társulat, 2021. <https://szentiras.hu/SZIT/R%C3%B3m15> (Letöltés: 2023. április 9.)

XIII. Leó pápa (1810/1878-1903) és a Rerum Novarum (1891)

Amikor XIII. Leó pápa 1878-ban a Katolikus Egyház élére került, még senki sem gondolta, hogy vele új időszámítás kezdődik az Egyház életében. Pápaságához 88 enciklika kötődik, melyek közül számunkra a 38.-ként kiadott, 1891. május 15-én megjelent Rerum novarum⁸ kiemelkedő fontosságú, ez nyitja meg ugyanis a nagy szociális enciklikák sorát.

A Katolikus Egyház feje az új társadalmi réteg, a munkásság tarthatatlan helyzetéről, jelentőssé váló problémáiról értekezett körlevelében. „...világosan látjuk, s ebben mindenki egyetért, hogy a legszegényebb sorsú embereken sürgősen és alkalmas módon segíteni kell, mert az emberiség nagy része méltánytalanul szomorú és nyomorult viszonyok között tengődik.”⁹ Az enciklika azt közvetíti, hogy a munkások helyzetének javításához, a szociális kérdés megoldásához több erőnek kell összefognia, államnak, Egyháznak és a munkásságnak. „Ha a társadalmi törvényeket a hit szilárd alapjára építjük, akkor nyitva áll az út a társadalmon belüli viszonyok helyes elrendezése, a békés együttélés és a virágzó jólét biztosítása felé.”¹⁰ Az Egyház feladata nemcsak a lelki gondozás, a hit erősítése. A segítségadás konkrét formáit is alkalmaznia kell, ahogy tette ezt az elmúlt századok során: „Az Egyház [...] a szegények jólétéről olyan intézmények felállítása és támogatása révén is gondoskodik, amelyeket alkalmasnak ítél sorsuk enyhítésére...” és „...a vagyontalanokat illetően arra törekszik, hogy nyomorúságos helyzetükből kiemelkedjenek, s jobb sorsra jussanak.”¹¹ A munkában az állam feladata is óriási: „Az állam irányítóinak [...] a törvények és intézmények olyan teljes rendszerén kell munkálkodniuk, amelynek eredményeképpen már magából az állam rendszeréből és irányításából mintegy automatikusan adódik a közösség és az egyének jóléte [...] hiszen az államnak törvényes kötelessége a közjó előmozdítása.”¹² A munkások joga érdekeik védelme, az állam pedig „ha megtiltja, hogy polgárai egyesületeket alakítsanak, tulajdon létével teljesen ellentétes módon jár el, mert az állam is és a magántársaságok is ugyanabból a jogelvből jönnek létre, abból tudniillik, hogy az emberek természettől fogva társaslények.”¹³ Fontos gondolata az enciklikának, hogy a munkáskérdés, szociális kérdés tekintetében állam, egyház, munkásság összefogására, a közös munkára helyezi a hangsúlyt.

⁸ Új dolgok/Új ügyeink

⁹ XIII. Leó pápa apostoli körlevele a munkások helyzetéről. Rerum novarum 2. <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=125> (Letöltés: 2020. november 21.)

¹⁰ Uo., 43.

¹¹ Uo., 24.

¹² Uo., 26.

¹³ Uo., 38.

XI. Pius pápa (1879/1922-1939) és a Quadragesimo anno (1931)

XIII. Leó pápaságához fűződik a XX. század első nagy szociális enciklikája, a Quadragesimo anno,¹⁴ amely a pápa 19. enciklikája volt és 1931. május 15-én jelent meg.¹⁵ Az enciklika reagál a Rerum novarum óta eltelt változásokra és közvetíti, mi is lenne az Egyház szerepe a XX. század új kihívásai kapcsán. Úgy vélte, XIII. Leó enciklikája óta valóban történt előrelépés: „Kétségtelen, a munkások helyzete jobbra fordult és sok tekintetben emelkedett, különösen a műveltebb és nagyobb országokban, ahol már nem lehet általában és különbségtétel nélkül mondani, hogy a munkásság nyomorban él.”¹⁶ A közjó érdekeivel kapcsolatban kifejti, „hogy a dolgozni tudók és akarók munkaalkalomhoz jussanak [...] A munkanélküliség pedig szörnyű csapás, különösen, ha hosszabb ideig tart és tömegjelenség lesz.”¹⁷ Egy új társadalmi rendről beszél, ahol „az államférfiak és a tisztességes polgárok legfőbb célja és törekvése legyen az egymással szembenálló osztályok harcát megszüntetni, a különböző foglalkozási ágakat békés együttműködésre bírni. Tehát a rendiség helyes fölújítása a szociálpolitikai célkitűzés.”¹⁸ Eszerint „az azonos foglalkozásúak – akár gazdasági, akár más a foglalkozásuk – a hivatásuk szerint rendekbe vagy rendi testületekbe tömörülhetnek.”¹⁹ Rámutat arra is, hogy bár az Egyház alapvető feladata az emberek örök boldogságra vezetése, mégis szerepet kell vállalnia a közjóért munkálkodásban, hiszen ez csak úgy valósulhat meg „ha a társadalom valamennyi osztályát áthatja az összetartozandóság érzete, mint ugyanannak a családnak tagjait, mint az egy mennyei Atyának gyermekeit; ha egy testnek érzik magukat Krisztusban, „egyenkint egymásnak tagjai” (Róm 12,5).”²⁰

¹⁴ Negyven éve. Utalás XIII. Leó Rerum novarum enciklikájának 40. évfordulójára.

¹⁵ Már hatalomra került Olaszországban Benito Mussolini (1883–1945), a Szovjetunióban Joszif Visszarionovics Sztálin (1878–1953) és a hatalom közelségébe került Németországban Adolf Hitler (1889–1945). Tart a gazdasági világválság (1929–1933).

¹⁶ Quadragesimo anno.

http://www.ppek.hu/konyvek/XI_Pius_Quadragesimo_anno_kezdetu_korlevele_a_tarsadalmi_rend_megujitasar_ol_1.pdf (Letöltés: 2021. szeptember 21.) 16.

¹⁷ Uo., 19.

¹⁸ Itt a hivatásrendiségről beszél, ami a korszak népszerű ideológiája volt. A társadalom hivatások szerinti tagolódását jelentette, a vagyoni alap helyett.

¹⁹ Quadragesimo anno. 20.

²⁰ Uo., 31.

A KATOLIKUS EGYHÁZ MEGHATÁROZÓ SZOCIÁLIS TEVÉKENYSÉGŰ INTÉZMÉNYEI²¹**Jézus Szíve Társasága – Népleányok (Societas Jesu Cordis, SJC)**

A Társaság alapítója, P. Bíró Xavér Ferenc S.J. (1869–1938)²² kora gyermekkorában megtapasztalta a szegénységet, hisz apja szinte mindenét elvesztette, s Munkácsról a közeli Pósházára kényszerült a család.²³ Valószínűleg édesanyja erős hitének és kemény munkájának köszönhető, hogy a nehézségeket mégis túléltek, sőt, mindkét fiukat taníttatni tudták.²⁴ Talán édesanyja példája is volt, ami P. Bíró a modern nőnevelés felé terelte. P. Bíró 1910-ben került Budapestre, és itteni élete, működése során sokféle, számára eddig ismeretlen tapasztalatot szerzett. Az első világháború idején, katonagyóntatóként szembesült a katonakorú férfiak vallási tudatlanságával, olyannyira, hogy kérte elöljáróit, küldjék misszióba, hogy megismerhesse a magyar vidék életét. Itt szembesült a szegénysorsú magyarság elmaradottságával, mely nemcsak szegénységükre, de kulturális, sőt, vallási életükre is rányomta a bélyegét. Úgy gondolta, szükség volna egy olyan szerzetesi közösségre, amely a magyar vidék, a falu felemelkedését segítené. Ebben kiemelt szerepet szánt a nőknek, nemcsak a háború, a kieső férfiak miatt, de azért is, mert felismerte, a nevelés a családban kezdődik, és itt a nőknek kiemelt szerepük van. E gondolat már 1916-ban felmerült, ám a Jézus Szíve Társasága hivatalosan csak 1921-ben jött létre. Az új közösség nem lett, nem is lehetett a szó hagyományos értelmében vett szerzetesi közösség, épp a rájuk váró feladatok miatt. „P. Bíró azt akarta, hogy a születő társulat tagjai ne várják, hogy az emberek keressék fel őket, ők menjenek közéjük. Nem akart nagylétszámú közösségeket, szerzetesi egyenruhát, klauzúrát.”²⁵ Azt akarta, hogy ezen új közösség tagjait semmi se válassza, különítse el a társadalom többi tagjától. A testvérek tettek ugyan szegénységi, tisztasági és engedelmisségi fogadalmat, de nem feltétlenül éltek közösségben, sokan úgynevezett otthonlakók voltak, akik hivatásukban saját, otthoni közegükben élték meg. Természetesen ők is kapcsolatban voltak valamely közeli

²¹ Itt nem foglalkozunk a Katolikus Egyház kórházi betegápoló tevékenységével, ennek intézményeivel, az ezt működtető közösségekkel, szerzetesrendekkel, sokkal inkább a két háború közötti szegénygondozással.

²² Jezsuita szerzetes. Működése nemcsak papi tevékenységére terjedt ki: házgondnok, házfőnök volt, különféle egyesületeket vezetett, létrehozta „A Szív” újságot, a Korda Kiadót. 1927-től a magyar rendtartomány rendfőnökévé választották. 1938. augusztus 26-án halt meg. Petrich Antal: Jézus Szíve apostola. P. Bíró Ferenc S.J. emlékezete. Budapest. Korda R. T. 1943. 10–42.

²³ Petrich: *Jézus Szíve apostola*, 8.

²⁴ Hat gyermekből csak kettő érte el a felnőttkort.

²⁵ Fülöp Ágnes: Kincseiből régít és újat hozott elő... Jézus Szíve Társaságának szelleme és feladatai az alapítás tükrében, in Dobos Etelka – Fülöp Ágnes – Horváth Erzsébet – Ujváry Julianna – Wenisch Gabriella: *A szeretet csodája. Jézus Szíve Társasága (Néplányok) 70 éves története*, Kecskemét, Korda Kiadó, 1992, 13.

közösséggel, de életvitelszerűen nem éltek közösségben. Erről az előljáró döntött a felvételnél, de ez akár meg is változhatott, ha a helyzet vagy valamilyen rendkívüli körülmény azt hozta.²⁶ E megalakuló új közösség elválaszthatatlanul összefügg a Jézus Szíve Közösséggel,²⁷ „A Szív”²⁸ újsággal és a Korda Kiadóval,²⁹ annyira, hogy P. Bíró az új közösség eredeti célját épp a katolikus sajtó művelésében, terjesztésében és szervezésében látta.³⁰ Az alapítástól a Népleányok működtették a Korda Könyvkiadót, emellett könyv- és kegytárgyüzleteket tartottak fenn országszerte, ez volt közösségük anyagi bázisa.³¹ Emellett azonban tudjuk, hogy a Szent Szív szeretete a szegények, a kiszolgáltatottak felé is terelte őket.

A pesterzsébeti Hangyatelep a Magyar Kender-, Len- és Jutaipar Részvénytársaság pesterzsébeti gyártelepe, a „Jutagyár” melletti, a Hangya Szövetkezet³² tulajdonában levő területen, 1924-ben létrejött és egészen 1934-ig fennálló szükséglakások, leginkább bódék, veremlakások rendszerét jelentette, ahol több száz család, több ezer otthonatlan ember élt, embertelen körülmények között. Sem fűtés, sem elektromos áram, sem víz nem volt a telepen. Az itt élők főleg segélyekből, alkalmi munkából, koldulásból, kukázásból tartották fenn magukat és családjukat.³³ Kilátástalan helyzetük a Népleányok közösségének figyelmét is felkeltette, akik a '30-as évek elején elkezdték a telepiek látogatását. Nemcsak fizikai értelemben, élelemmel, ruhaneművel akarták könnyíteni a telepen lakók életét, de lelki segítséget is nyújtottak, előadásokat, szentségi katekézist tartottak, foglalkoztak a rendkívül

²⁶ Uo., 87.

²⁷ A Jézus Szíve tisztelet előmozdítására létrejött vallásos társulás. <http://lexikon.katolikus.hu/J/J%C3%A9zus%20Sz%C3%ADve%20Sz%C3%B6vets%C3%A9g.html> (Letöltés: 2022. január 10.) A Jézus Szíve tisztelet, bár korábbi gyökerei is vannak, IX. Pius pápaságától (1846-1878) terjedt el az Egyházban. <https://regnumportal.hu/regnum2/node/54> (Letöltés: 2022. január 10.)

²⁸ A Jézus Szíve Szövetség heti értesítője. Első száma 1915. szeptember 4-én jelent meg, P. Bíró Ferenc kezdeményezésére. Az újság hamar nagy népszerűsége és hatalmas példányszámra tett szert és több nyelven is megjelent. <http://lexikon.katolikus.hu/S/Sz%C3%ADv,%20A.html> (Letöltés: 2022. január 10.)

²⁹ A Korda Kiadó és Könyvkereskedés 1919-ben jött létre, P. Bíró Ferenc kezdeményezésére, a katolikus sajtó felvirágoztatására és a Jézus Szíve Társaság anyagi bázisának megteremtésére. A Korda Kiadó egészen a szerzetesrendek feloszlásáig, 1950-ig, fontos szerepet töltött be a katolikus vallási, hitbuzgalmi irodalom nyomtatásában és terjesztésében.

<http://lexikon.katolikus.hu/K/Korda%20Kiad%C3%B3%20%C3%A9s%20K%C3%B6nyvkeresked%C3%A9s.html> (Letöltés: 2022. január 10.)

<http://lexikon.katolikus.hu/K/Korda%20Ipari%20%C3%A9s%20Kereskedelmi%20R%C3%A9szv%C3%A9nyt%C3%A1rsas%C3%A1g.html> (Letöltés: 2022. január 10.)

³⁰ Fülöp: Kincseiből régít. 19.

³¹ A Népleányok, a budapesti anyaház mellett, hamarosan számos házat nyitottak országszerte: Mezőkövesd (1920), Dunavarsány (1920), Szeged (1924), Kecskemét (1925), Pécel (1927), Balatonfüred (1930), Kálóz (1930), Kiskunfélegyháza (1931), Gyömöre (1934), Hódmezővásárhely (1936), Monok (1937), Kolozsvár (1941), Kőszeg (1942), Csízfürdő (1942), Majos (1945), Kéty (1949)

³² A Hangya Termelő-, Értékesítő- és Fogyasztási Szövetkezet gr. Károlyi Sándor (1831–1906) kezdeményezésére, 1898-ban létrejött szövetkezeti hálózat volt Magyarországon.

³³ Fel akarták gyűjtani elkeseredésükben viskóikat a pesterzsébeti Hangyatelep kitelepített lakói, *Kis Újság*, XLVII. évf., 203. szám, 1934. szeptember 8., 5.

nagy számú gyermekkel. Az 1933–34-es Működési Beszámolóban így írnak a budapesti testvérek munkájáról:

„Mikor testvéreink először jártak ki a Hangyatelepre, a rendőrök önként kísérték őket, mert nem tudták őket ott biztonságban. Esténként, – mint mondták – maguk is szorongva jártak ott. S nem egészen két év után ugyanazok az emberek önmaguktól 80 tagból álló zarándoklatot vezettek Máriaremetére a Szűzanyához, májusban naponta ájtatosságot tartottak, maguk könyörögték ki, hogy pünkösdkor legyen a telepen szentmise – és 200-nál többen vettek részt a budapesti Jézus Szíve körmeneten. De ami még jobban mutatja az átalakulást az, hogy míg az első karácsonyi ruha- és élelmiszerosztást rendőrök segítségével sem sikerült rendbontás nélkül megoldani, két év múlva Jézus Szíve ünnepére a 200 család számára kivitt élelmet és 90 család számára adott ruhaneműt két fiatal testvér osztotta ki rendőri segítség nélkül. Pedig a nyomor inkább nőtt, mint kisebbedett. Sok ima, sok áldozat, a nyomorukkal együttérző segítő szeretet hozta meg az eredményt.”³⁴

A testvérek hasonló munkát végeztek és hasonló eredményeket értek el a főváros leghírhedtebb nyomortelepén, a ferencvárosi Kiserdő-telepen, ahol még a Hangyatelepen élőkénél is többen laktak, mintegy ötezren.³⁵ A testvérek hangyatelepi munkájának hírét és eredményét mutatja a Budapesti VII. Kerületi M. Kir. Állami Elemi Népiskolai Tanítónőképző-Intézet Értesítője, amely leírja a növendékek 1934 tavaszi hangyatelepi látogatását:

„Márc. 25-én, virágvasárnap az V. a. és V. b. növendékei, valamint az énekkar a Pestszenterzsébet határában elterülő nyomortanyára, a Hangyatelepre rendeztek szociál-etikai kirándulást. A Hangyatelep melegedőjében szentbeszéd, barkaszentelés, passió, szentmise és áldozás. A nyomorgó embertársak tanítónőjelöltjeinkkel együtt térdeltek a poros földön szentáldozáshoz. Utána tej- és zsemlye-kiosztás. Majd a növendékek személyesen vitték el a nyomortanya viskóiba a szeretetsomagokat, élelmiszert és ruhát, melyeket már hetekkel előtte gyűjtögettek össze nagy-nagy szeretettel. Kiosztottak 300

³⁴ Fülöp: *Kincseiből régít*, 26.

³⁵ Más néven Ínség- vagy Kertész-telep. Umbrai Laura: *A szociális kislakásépítés története Budapesten, 1870–1948*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2008, 271.

liter tejet, 1.500 drb. zsemlyét, 85 élelmiszer csomagot és 217 drb. ruhaneműt. Mindezeket részint a Jézus Szíve Népleányok és az Americana Lautumia Corporatiója,³⁶ részint növendékeink adták össze.”³⁷

A vidéki házak testvérei főként a könyvkiadásra, a könyvesboltra, a gyerekekkel való foglalkozásra, iskola működtetésére koncentráltak, de tudjuk, hogy a testvérek Balatonfüreden szegénykonyhát is működtettek.³⁸ A Népleányok közössége talán nem sorolható a szó legszorosabb értelmében vett szociális rendek közé, hatásuk mégis óriási: könyveik, üzleteik segítségével, hitoktatói tevékenységükkel, lelkipyakorlatok vezetésével, a helyi közösségek szervezésével,³⁹ de akár a helyiekkel közös munkahellyel juthattak el a társadalom valamennyi rétegéhez, segítve elsősorban szellemi felemelkedésüket.

Szociális Missziótársulat (Societas Missionis Socialis, SM)

„Minél siralmasabb a környezet, amelyben élünk, annál több alkalom nyílik természetfölötti tulajdonságaink mások érdekében kifejezni, annál többet tehetünk példával, önfeláldozással.”⁴⁰

Az 1908-ban megalakult Szociális Missziótársulat⁴¹ volt az első magyar alapítású női szerzetesközösség. A szerzeteskongregáció⁴² Prohászka Ottokár⁴³ támogatásával, Farkas Edith (1877–1942) által alapított női szerzetesközösség, hivatásos szociális munkások egyházi és társadalmi szervezete.⁴⁴ Célkitűzéseiben, működésében kifejezetten szociálpolitikai szempontok érvényesültek, a kor szociális kérdéseire reagált, mégpedig elsősorban nehéz

³⁶ A Foederatio Americana, a Katolikus Magyar Egyetemi és Főiskolai Bajtársi Szövetség, egy 1921-ben alakult katolikus ifjúsági szervezet, mely a katolikus egyetemi és főiskolai hallgatókat várta soraiba. Az Americana név Szent Imréről, a magyar ifjúság védőszentjéről utal. Az Americana tagjai nemcsak diákok, de már végzett diplomások, értelmiségiek is voltak. Az Americana alapegységei a corporatiók, melyek latin nevet viseltek, innen a Lautumia név is, melynek jelentése kőbánya.

³⁷ Kiss József (összeáll.): *A Budapesti VII. Kerületi M. Kir. Állami Elemi Népiskolai Tanítónőképző-Intézet Értésítője az 1933–34. iskolai évről*, Budapest, Budapesti VII. Kerületi M. Kir. Állami Elemi Népiskolai Tanítónőképző-Intézet Igazgatósága, 1934, 26.

³⁸ Fülöp: *Kincseiből régít*, 45.

³⁹ Például Szivgárda, Rózsafűzér Társulat, varró- és főzőtanfolyamok.

⁴⁰ Farkas Edith, a Szociális Missziótársulat alapítója. Keresztneve esetében mind az Edith, mind az Edit forma előfordul a korabeli forrásokban.

⁴¹ <http://lexikon.katolikus.hu/S/Szoci%C3%A1lis%20Misszi%C3%B3t%C3%A1rsulat.html> (Letöltés: 2019. május 09.)

⁴² Szerzetesközösség, melynek tagjai egyszerű fogadalommal kötelezik el magukat. <http://lexikon.katolikus.hu/S/szerzetes%20kongreg%C3%A1ci%C3%B3.html> (Letöltés: 2021. október 21.)

⁴³ Prohászka volt a közösség lelki vezetője, fő tanácsadója. Hunyadi Béláné: *A magvető*, *A Nép*, III. évf., 162. szám, 1921. november 13., 5.

⁴⁴ Létrejöttének alapjai az Országos Katolikus Növendő Együlethez és a patronázs mozgalomhoz köthetők.

körülmények között levő nők helyzetének javításával. Maga Farkas Edit így beszélt az alapításról A Nép újságírójának, 1921 novemberében:

„Minden Misszióhoz lélek kell, Szentlélek. Egészen fiatal leány voltam, amikor a szociális munkát tűztem ki élelcélul. Egy időben szeretbe akartam lépni, de utóbb meggyőződtem róla, hogy egy olyan szerzet kell, mely az idők szelleméhez alkalmazkodik és a szociális munkát tüzi ki hivatásának. Mikor 1908-ban megalakítottam a Misszió Társulatot, ezt azért tettem, mert meggyőződtem a nővédelem és patronázs munka terén szerzett tapasztalataim alapján, hogy szisztematikusan dolgozni csakis egy képzett, fegyelmezett, a céltudatosság eszméjétől áthatott szervezettel lehet. 67 egyesületnek voltam elnöknője, melyek ebben az irányban működtek, de úgy éreztem, nem kielégítő a munkám, nem tudok annyit és úgy dolgozni önkéntes munkatársakkal, ahogy a lelkem igényli. Ahogy vannak önkéntes és hivatásos betegápolók, éppen úgy kell a legnagyobb betegségnek, a szociális nyomornak és az ember-mentés gondolatának is hivatásos ápolókat kiképezni és munkába állítani.”⁴⁵

Bár az eredetileg mindössze öt fős közösség Budapesten alakult meg a rend alapításában nagy szerepe volt Fischer-Colbrie Ágoston (1863–1925) kassai püspöknek, aki az első anyaházat biztosította az újonnan alakult közösségnek, Szikszón.⁴⁶

Az eredeti, bencés szellemiségű regulát Farkas Edith 1908-ban állított össze, ám 1922-ben az alapító új irányt adott a közösségnek⁴⁷ és a szabályzatot Szent Ignác-i, vagyis jezsuita szellemben dolgozta át.⁴⁸ A közösség végleges szabályzatában⁴⁹ az alapító ismét Szent Benedek és a bencés lelkiség felé fordult, hogy egyesítse azt a jezsuita lelkiséggel. A Társulat bel- és kültagokból áll.

⁴⁵ Hunyadi: *A magvető*, 5.

⁴⁶ 1909-ben. Az anyaház később Csobánkára költözött.

⁴⁷ Ekkor még annak a lehetősége is felmerült, hogy az ekkor formálódó Népleányokkal egyesülne a Társulat, ám ezt végül elvetették. Udvardy Tamás: *A Szociális Missziótársulat alapításának előzményei és fejlődése eredeti forrásművek és folyóiratok tükrében – Doktori disszertáció*, Budapest, PPKE, 2014, 251–252. <http://real-phd.mtak.hu/151/1/Udvardy%20Tam%C3%A1s.pdf> (Letöltés: 2021. november 25.)

⁴⁸ Az új, jezsuita irányvonal hatására Slachta Margit vezetésével 1923-ban többen elhagyták a Szociális Missziótársulatot, hogy eredeti bencés szellemiségű közösségben éljenek és létrehozták a Szociális Testvérek Társaságát, amely női magánfogadalmas közösség.

⁴⁹ 1931, egyházi jóváhagyás 1932.

„A beltágok fogadalmat tesznek, az evangélium tanácsa alapján élnek. Noviciátust végeznek, melyben nemcsak lelki, de a legintenzívebb szociális kiképzésben is részesülnek. A nővérek mellett nagyszámú kültág működik. A társadalom legelőkelőbb hölgyei is képviselve vannak közöttük, akik megértve a misszió szellemét, elsajátították a szükséges szociális szakképzettséget, hasonló irányban – amennyire a családi élet keretein belül lehetséges – dolgoznak a keresztény emberszeretet nagy gondolatáért.”⁵⁰

A Társaság működésének legfőbb területei a családvédelem, szegényügy, fogházmisszió, a fiatakorúak védelme, a hadiözvegyek és árvák felkarolása és a keresztény sajtó és irodalom terjesztése voltak. A Missziótársulat „Célja kettős: 1. A szociális munka folytonosságát biztosítani azzal, hogy hivatással bíró és alkalmas nőket kiképez valamely szociális pályára (kiképez tehát egyesületi titkárnőket, szegénygyámokat, „probation officer”-eket,⁵¹ gyárfelügyelőnőket, betegápolónőket, otthonok vezetőit stb.), hogy e különböző szociális és karitatív munkákat a jövőben már ne csak esetleg jelentkező hölgyek (patronesszek és érdeklődők) végezzék, de rendelkezésünkre álljon egy oly testület is, melynek minden tagja a szociális hivatást tekinti élete főcéljának s melynek minden tagja szakszerű kiképzésben részesülvén, teljes munkarejével és tudásával (tehát mintegy hivatalból és rendszeresen) szolgálja a szegények, elhagyatottak és veszélyeztetettek ügyét. A 2. célja társulatunknak az elsőbből folyik, amennyiben azért képezünk ki szociális munkásokat, hogy minél többet dolgozhassunk olyan intézetekben, otthonokban, egyesületekben, patronázsokban, irodákban, gyárakban, hatóságoknál, kórházakban, börtönökben, gyermekotthonokban, szeretetházakban stb., szóval oly helyeken, hová „egész emberek” kellene.”⁵²

A Társulat alapításától kezdve a nővérek munkájának óriási részét jelentette a rengeteg szegény-üggyel kapcsolatos kérés, olyannyira, hogy a Társulat leírásában az alapító külön kitért erre. Úgy gondolta „Alamiznaadással a szegényügyet meg nem oldjuk, és lényegileg előbbre nem visszük” hanem „alaposan megvizsgáljuk összes életkörülményeiket és azokhoz alkalmazzuk a segélyezés módját.”⁵³ A koldus-kérdés a két háború közötti Magyarország egyik legnagyobb társadalmi/szociális problémája volt, amelyet a települések helyi szinten alig vagy

⁵⁰ Hunyadi: *A magvető*, 5.

⁵¹ Hatósági pártfogó

⁵² Farkas Edith: *A Szociális Missziótársulat rövid ismertetése (Irányzat és gyakorlat)*, Budapest, A Szociális Missziótársulat kiadása, 1911, 6–7.

⁵³ Farkas: A Szociális Missziótársulat. 12. Ez a gondolat nagyon is közel áll a korszak meghatározó szegénygondozási rendszere, az Egri Norma működéséhez.

egyáltalán nem tudtak kezelni. Farkas Edith így írt: „többnyire oly esetek fordultak meg kezünkön, amelyekben nagyon is kétséges volt, hogy okos és célszerű dolog-e a folyamodókat néhány koronával a további kéregetésre biztatni, segélyt pedig csak futólagosan és kis mértékben nyújtani. Az ily pénzsegélyezésekkel elvégre is gyorsan kiapasztanók gyér segélyforrásainkat, anélkül, hogy az illetőkön gyökeresen segítenénk”⁵⁴ Így hát a nővéreknek alaposan és szervezeten tanulmányozniuk kell az illető szegény életkörülményeit, hogy a számára legmegfelelőbb segélyezési formát megtalálják. Fontosnak tartotta azt is, hogy a szegény-ügyben együttműködjenek állami, települési és karitatív szervezetek, mert a kérdés csak így volna megnyugtatóan kezelhető. Úgy gondolta, kérdőívekkel kell környezettanulmányt végezni, így a felvett adatok folyamatosan rendelkezésre állnának a segélyezés legjobb módjának megtalálásához, ami sokféle lehet, a munkahely kereséstől a rendszeres segélyezésig. Mindezt a Társulat Szegénygondozó Egyesülete fogta össze.⁵⁵

De a szegény-kérdés nem merült ki a szegény-segélyezésben, a koldus-kérdés kezelésében. A nővérek elsősorban a szegény sorsú nők, gyermekek, leányok, asszonyok felé fordultak, az ő életükön akartak könnyíteni. Mivel a Társulat az Országos Katolikus Nővédő Egyesületből fakadt, természetes volt, hogy annak munkáját, feladatait is továbbviszi. A Társulaton belül kialakított Nővédelmi Hivatal kiemelten foglalkozott a szegény sorsú munkásnők problémáival, erkölcsi, gyakorlati nevelésével, akár jogi védelmükkel. A nagy háború szomorú következményeként hozták létre az Ottokár Hadiárvaházat, Csobánkán, 1917-ben. Itt a hadiárvák oktatást is kaptak, méghozzá elsősorban mezőgazdasági jellegűt, mivel a Hadiárvaház mintagazdaságot is működtetett. A tehetséges hadiárvák számára pedig a továbbtanulás lehetőségét is biztosították.⁵⁶ Budapesten hajléktalanmenhelyet hoztak létre, a háború utáni hajléktalanság és lakásválság enyhítésére, a Városmajorban fenntartottak napközit a csellengő lányok számára, ahol étkezést és sokféle foglalkozást kínáltak. Ezt hamarosan fiúk számára nyitott napközi is követte (1924). A nővérek jól tudták, a gyermekeken keresztül elérik a szüleiket is, így hamarosan felnőttek számára is programokat, segítséget kínáltak. Valódi családpsztoráció volt ez.⁵⁷ Közben egyre többfelé hívták a nővéreket országszerte, akik igyekeztek eleget tenni a meghívásoknak: egymás után hozták létre vidéki házaikat.⁵⁸ A feladat

⁵⁴ Uo., 12.

⁵⁵ Udvardy: *A Szociális Missziótársulat alapításának előzményei*, 188.

⁵⁶ Az árvaház legnagyobb létszáma közel száz fő volt. Udvardy: *A Szociális Missziótársulat alapításának előzményei*. 198.

⁵⁷ Udvardy: *A Szociális Missziótársulat alapításának előzményei*, 206.

⁵⁸ Gyula (1920), Temesvár (1922), Balatonboglár (1925), Dunaföldvár (1927), Nagykanizsa (1928), Hejce (1928), Pécs (1929), Győr (1929), Debrecen (1929), Békéscsaba (1932), Tiszaszalka (1932), Karád (1936), Komárom (1936), Ungvár (1939). E megtelepedések mellett a nővérek több

mindenhol nagyjából hasonló volt: összefogni a település és a környék elhagyottjait, rászorulóit és számukra sokféle módon segítséget nyújtani. Hogy a nővérek munkáját mennyire elismerték, mutatja, hogy nemcsak a helyi katolikusság, de a helyi polgári vezetés is támogatta megtelepedésüket, házakat, telket, lehetőséget kaptak, hogy a helyi közösséget szolgálják és építsék.⁵⁹

Szociális Testvérek Társasága (Societas Sororum Socialium, SSS)⁶⁰

A Szociális Missziótársulat 1923-ban súlyos belső válságba került. Alapítójuk, Farkas Edith új, jezsuita szellemű szabályzatot adott nővéreinek, a korábbi, bencés jellegű szabályzat helyett. Ez nemcsak lelkeségi, de szervezeti, életmódbeli változtatásokat is jelentett. A korábbi magánfogadalmat egyszerű fogadalom váltotta fel, a közösség sokkal „szerteszertesebb”, kontemplatívabb lett, a politikai szerepvállalással is felhagyva. Ezt a nővérek egy csoportja nem tudta elfogadni, ezért Slachta Margit (1884–1973)⁶¹ vezetésével, 1923-ban, 41-en elhagyták a Társulatot, hogy új közösséget alapítsanak, ez lett a *Szociális Testvérek Társasága*.⁶² Az új közösség a Szociális Missziótársulat eredeti, bencés szabályzatát követte.⁶³ Profilját a régítől örökölte: család- és szegénygondozás, gyermekvédelem, népkonyhák működtetése, munkaalkalmak teremtése, nőmozgalmi működés. Az új közösség nővérei is részt vettek saját, illetve községi, városi szociális gondoskodásban, szegénygondozásban. Mindkét közösség fontosnak tartotta a nők ügyéért, jogaiért való küzdelmet, ám mindketten másképp: a Szociális Testvérek továbbvitték a politikai szerepvállalást.⁶⁴ „A Társaság célja, hogy lélekben megszentelődött, hivatásos és képzett munkaerőket adjon a társadalomnak főleg ott, ahol a modern életben erre karitatív, szociális, vallás erkölcsi, gazdasági, népegészségügyi, kulturális, nőmozgalmi és állampolgári vonatkozásokban gyermek-, nő- és családvédelmi szempontból

⁵⁹ Jelen tanulmány nem kívánt foglalkozni a nővérek politikai szereplésével.

⁶⁰ A Szociális Testvérek Társasága tulajdonképpen nem volt a szó klasszikus értelmében szerzetesrendnek tekinthető, mivel tagjai úgynevezett magánfogadalmat tettek, ám életükben a szerzetesekre vonatkozó közösségi életszabályokat követték.

⁶¹ Magyar szerzetesnő, eredetileg a Szociális Missziótársulat tagja, majd a Szociális Testvérek Társaságának alapítója. <http://lexikon.katolikus.hu/S/Slachta.html> (Letöltés: 2023. június 11.)

⁶² A szétválás előtt Lepold Antal (1880–1971) vizitátor próbált közvetíteni, sikertelenül. Udvardy: *A Szociális Missziótársulat alapításának előzményei*, 253. <http://lexikon.katolikus.hu/S/Szoci%C3%A1lis%20Testv%C3%A9rek%20T%C3%A1rsas%C3%A1ga.html> (Letöltés: 2019. május 09.)

⁶³ EPL Serédi Cat. 22. 3563/1933. Az ideiglenes egyházi jóváhagyást 1935-ben, a véglegest 1948-ban kapta meg a közösség.

⁶⁴ Alapítójuk, Slachta Margit volt az első magyar női képviselő, 1920-ban.

szükséges.”⁶⁵ A két testvérközösség, a kékek és a szürkek,⁶⁶ ahogy sokszor nevezték őket, ruhájuk színe miatt, országos hálózattal működött, hivatásos szociális gondozásuk így szinte az egész országot lefedte.⁶⁷

A nővérek legnagyobb kihívása a Társaság anyagi működésének megteremtése volt. Bár a Szociális Missziótársulat rendelkezésükre bocsátotta egyik budapesti házát,⁶⁸ három éves használatra, más anyagi erőforrásuk nem volt. Ezért a nővérek egy része eleinte külföldön dolgozott mint háztartási alkalmazott, gyermeknevelő vagy gyári munkás, hogy ezzel anyagi alapot gyűjtsenek,⁶⁹ az itthon maradt nővérek pedig hazai gyűjtésekbe kezdtek.⁷⁰ Erre azért volt szükség, mert a Szociális Testvérek Társasága „alapszabályaiban kimondotta, hogy sem a kormánytól, sem a hatóságoktól semmiféle szubvenciót nemcsak nem kérhet, de nem is fogadhat el, mert teljesen független akar maradni és ideális munkájában senkihez sem hajlandó magát lekötöni.”⁷¹

A gyűjtőmunka meg is hozta eredményét, hisz Budapesten anyaház építésére készültek és a testvérek több egyházmegyébe is el tudtak menni, hogy ott szolgáljanak. Az új hivatások nevelését négy gondolatkor köré fonta a Társaság: lélekfejlődés, melyben az Isten- és emberszeretet a meghatározó, pozitív nevelés, lelki szabadság és öröm, és teljes önzetlenség.⁷² A testvérképzőt Gödöllőn nyitották meg.⁷³ Legfőbb munkaterületeik a Testvérszövetség,⁷⁴ a Katolikus Nőszövetség, a Katolikus Leányok Országos Szövetsége, a Keresztény Női Tábor, a domonkosok által vezetett VII. ker-i egyházközség, a Vöröskereszt Szociális Osztálya, egy

⁶⁵ Slachta Margit, 1928. február 9. EPL Serédi. Cat. 22. 3563/1933

⁶⁶ Szociális Missziótársulat – kék fátyolt, Szociális Testvérek társasága – szürke ruhát viselt.

⁶⁷ A Szociális Testvérek Társasága, Salkaházi Sára vezetésével a zsidómentésben is élen járt.

⁶⁸ Udvardy: *A Szociális Missziótársulat alapításának előzményei*, 257.

⁶⁹ Franciaországban, Angliában, Kanadában és az USA-ban. EPL, Serédi. Cat. 22. 3563/1933 Az alapító Slachta Margit is az USA-ban töltött két évet. Előadások sorozatával járta az országot, hogy Magyarországról, az itteni viszonyokról, a nőnevelésről, a szociális munkáról beszéljen és adományokat gyűjtsön. Mona Ilona: *Slachta Margit*, Budapest, Corvinus Kiadó, 1997, 97. http://www.ppek.hu/konyvek/Mona_Ilona_Slachta_Margit_1.pdf (Letöltés: 2021. október 24.)

⁷⁰ Ehhez még koldulásra is engedélyt kaptak. „A m. kir. belügyminiszter 222.872/1924. VIII. számú rendeletével a m. kir. népjóléti és munkaügyi miniszterrel egyetértőleg megengedte, hogy a Szociális Testvérek Társasága (képviseli: Schlachta Margit VII., Erzsébet királyné-ut 17.) a székháza felépítéséhez szükséges anyagi eszközök részbeni megszerzése céljából 1924. évi október hó 31. és november hó 1. napján perselyekkel és urnákkal a székesfőváros területén, de kizárólag a templomok és temetők előtt pénzbeli adományokat gyűjthessen.” Budapesti Közlöny. 237. szám. 1924. október 31. A Halottak napján végzett gyűjtések a következő években is rendszeresen folytak, illetve gyűjtöttek még bálokkal, irodalmi estekkel is.

⁷¹ Slachta Margit egy évi tartózkodásra Amerikába utazik, *Uj Nemzedék*, VI. évf., 220. szám, 1924. október 17., 5.

⁷² Mona: *Slachta Margit*, 102.

⁷³ A Testvérképző később Budapestre költözik.

⁷⁴ Gazdasági célú katolikus világi egyesület, mely, a testvérek munkája mellett, a Társaság működésének anyagi alapját teremtette elő. Többek között konzervüzemet, papírkereskedést és kötődét is fenntartott, ahol a testvérek maguk is dolgoztak. <http://lexikon.katolikus.hu/T/Testv%C3%A9rsz%C3%B6vets%C3%A9g.html> és <https://barankovics.hu/slachta-margit-arcai-iii-resz-a-szocialis-munka-megujitoja/> (Letöltés: 2021. december 23.)

tagjuk, Bokor Erzsébet pedig a királyi családnál dolgozott, Lequeitióban. Mivel a Társaságnak saját vagyona nem lehetett, így intézményeket sem tartott fenn.⁷⁵ Működésében „A Szociális Testvérek Társasága a felebaráti szeretet összes legegyszerűbb, leggyakoribb szolgálati lehetőségeinek körében (családgondozás, öregek, árvák intézetei, foglalkoztatók, menhelyek stb.) képezi ki tagjait, de kizárólag úgy, mint más intézmények és intézetek leendő alkalmazottjai.”⁷⁶

Rónai Petra (1890–1974) testvér,⁷⁷ a Társaság főtitkára 1932. október 10-én jelentést küldött Serédi Jusztitián bíborosnak, a Társaság működéséről. Eszerint az anyaház már a budapesti Thököly út 69-ben található, ahol 21 testvér, 8 jelölt és 4 jelentkező élt ekkor. A testvérek dolgoztak a Magyar Katolikus Nőegyletek Országos Szövetségében,⁷⁸ a Katolikus Leányok Országos Szövetségében, a Katolikus Dolgozó Leányok Országos Szövetségében, emellett számos más, katolikus női szervezetben, szövetségben is tartottak kurzusokat, előadásokat. Szerkesztették A Dolgozó Leány⁷⁹ és A Testvér című lapokat és közreműködtek a Magyar Katolikus Nőegyletek Országos Szövetségének lapjában is. Vezeték a Keresztény Női Tábort és a Testvérszövetség főtitkárságát. Etikaleckéket adtak 14 tanonciskolában és több egyházközségben, illetve a főváros Népjóléti Ügyosztálya keretében szegénygondozással foglalkoztak. Székesfehérvárott, Sopronban, Szegváron, Miskolcon, Rábahídvégen is szegénygondozással foglalkoztak, ez utóbbi helyen az óvodában is dolgoztak. Szegváron működött ekkor a Testvérképző, itt még óvodai munkát is végeztek és foglalkoztak leány- és gyermekvédelemmel. Miskolcon, a szegénygondozás mellett, a Mindszenti Katolikus Plébánián dolgoztak és a kegytárgyüzletben. Kórószentgyörgyön a testvérek tanítottak a tanyai iskolában és előadásokat, tanfolyamokat tartottak a tanyák népének, akiket a testvérek sokszor

⁷⁵ „Munkakörét tekintve, nem tart fenn intézményeket, hanem csupán a meglévő katolikus intézetek és intézmények számára, továbbá általános szociális munkatérre képez munkaerőket.” Slachta Margit: *A puszták rejtekéből az élet centrumába*, Kivonat, 9.

https://szocialistestverek.hu/images/stories/pdf_rtf_szovegek/margit_tv/pusztakrejtekebol.pdf (Letöltés: 2021. november 21.)

⁷⁶ Slachta: *A puszták rejtekéből*, 9.

https://szocialistestverek.hu/images/stories/pdf_rtf_szovegek/margit_tv/pusztakrejtekebol.pdf (Letöltés: 2021. november 21.)

⁷⁷ A Társaság főtitkára 1927–1935 között, utána a Testvérszövetség társulati gazdája, 1947-ig. A Társaság krónikása. <https://szocialistestverek.hu/10002-nagyjaink/33-ronai-petra-testver> (Letöltés: 2023. január 30.)

⁷⁸ 1918-ban létrejött szervezet, mely egyesítette magában a legnagyobb katolikus nőegyesületeket, pl. Országos Katolikus Nővédő Egylet, Katolikus Leányok Országos Szövetsége, Magyar Görögkatolikus Nők Országos Szövetsége.

<http://lexikon.katolikus.hu/M/Magyar%20Katolikus%20N%C5%91egyek%20Orsz%C3%A1gos%20Sz%C3%B6vets%C3%A9ge.html> (Letöltés: 2021. december 10.)

⁷⁹ Katolikus dolgozó leányok nevelésének lapja, 1932–1934 között. <http://lexikon.katolikus.hu/D/Dolgoz%C3%B3%20Le%C3%A1nyok%20A%20lapj%C3%A1n> (Letöltés: 2021. december 10.) A lap utódjá A Dolgozó Nő, 1935–1944 között. <http://lexikon.katolikus.hu/D/Dolgoz%C3%B3%20N%C5%91%20A.html> (Letöltés: 2021. december 10.)

a legnagyobb nehézségek között kerestek fel. Szentesen működött a Testvérszövetség nyomdája, ugyanitt a testvérek kegytárgyüzletet működtettek és dolgoztak a Katolikus Leányegyletben is. Szegeden részt vettek a foházmisszióban, leánykörök működésében és a Katolikus Nővédő Egylet helyi működésében. Gyöngyösön a városi aggok menhelyén és a Leányegyletben dolgoztak, Nyíradonyban pedig hitoktattak a tanyai iskolákban. Bár a fenti működés talán nem mindenhol kifejezetten a szociális működésre irányul, de a testvérek jelenléte ezt a munkát mindig bevonzotta.⁸⁰

1933-ban már 170 testvér működött 13 egyházmegyében, 25 városban.⁸¹ A szociális munka további fejlesztése érdekében Slachta Margit 1937-ben megalapította a Katolikus Női Szociális Képzőt. Itt nemcsak szociális munkásokat képeztek, de igyekeztek segíteni a végzettek elhelyezkedésében is.

„A képző három tagozatra oszlik. Az alsó tagozat egyházközségi, gyermek- és szegénygondozói munkaerőket képez. Előképzettség négy közép- vagy polgári iskola. A középső tagozat egyesületi és intézeti vezetőket képez. Ide azok nyerne felvételt, akik a szociális alapiskolát elvégezték, vagy akiknek óvónői Ward-collegiumi, vagy női felsőkereskedelmi iskolai végzettségük van. A felső tagozat mozgalmak számára és közéleti tevékenységre ad kiképzést. És a társadalom életére vonatkozó mindennemű ismeretet, mint tudományt közvetít. Ide azokat veszik fel, akiknek tanítónői oklevelük vagy gimnáziumi érettségijük van, vagy pedig a szociális képző középső tagozatát is elvégezték. Minden tagozat két évfolyamból áll. Az évfolyamok elméleti ismereteket és gyakorlati képzést nyújtanak.”⁸²

⁸⁰ A jelentés kiemeli, mennyire fontos volt, hogy az egész Társaságot Magyarországról irányították. Testvérek működtek a romániai Aradon, Kolozsvárott, Nagyváradon, Temesváron, sőt, még Bukarestben is. A csehszlovákiai Kassán, Pozsonyban és készültek megtelepedni Komáromban is. A tengerentúlon is meghonosodtak a testvérek, a kanadai Reginában, illetve az USA-ban New Yorkban és Los Angelesben is. A királyi családnál, ezúttal Belgiumban, továbbra is szolgált egy testvér. Míg a szomszédos országokban a testvérek működési területe szinte ugyanarra terjedt ki, mint idehaza, a tengerentúlon sokat tettek a külföldi magyarok összefogásának érdekében. EPL Serédi. Cat. 22. 3563/1933 6. sz. melléklet

⁸¹ A budapesti anyaház mellett a testvérek megtelepedtek többek között Gyöngyösön, Miskolcon, Nyíradonyban, Szegeden, Szentesen, Rábahidvégen, Sopronban, Remetekertvárosban, Szegváron, Szentesen, Szegeden, Kórógy-szentgyörgyön. Horváth Richárd O. Cist.: Krisztus Napszámában. VII. A Szociális Testvérek Társasága. In Korunk Szava. 3. évfolyam. 5. szám. 1933. március 1. és Berkecz Franciska SSS: Slachta Margit lelki öröksége I. kötet 1923-1939. Salkaházi Sára Alapítvány. Budapest. 2011. 98.

https://szocialistestverek.hu/images/stories/pdf_rtf_szovegek/margit_tv/margit_tv_konyv.pdf.pdf (Letöltés: 2021. december 21.)

⁸² Az első magyar katolikus női szociális képző, *Nemzeti Újság*, XIX. évfolyam, 265. szám, 1937. november 21., 19.

A Képző tehát nemcsak szociális testvérek, de mindenki előtt nyitva állt. Az intézmény katolikus jellegéről és a végzetek előtt álló munkáról Slachta Margit így beszélt:

„Olyan tereken fognak dolgozni, ahol az élet vasmarokkal tépdes, ahol nyers erők csatáznak és emberek könnye patakzik. Ezek nemcsak a pénzbeli segílyt, a csajka főzeléket és a ruha vagy tüzelő utalványt várják. Sokkal többet. Testvéri szeretetet, belső megtámogatást, erőköztetést. A pártfogoltak ugyan hallható szóval elsősorban munka, lakás, gyógyszer, pénz után kiáltanak, de ennél sokkal mélyebbreható, talán öntudatlan kérdéseik vannak: például hogy hol van tövises életútjukon az igazság, miért van a szenvedés, hol és hogy található halódásuk helyett a vágyva-vágyott élet? Tud-e felelni ezekre, akinek nincs lelki élete [...]? Tud-e erőt átadni az, akinek magának sincs lelki életbősége és kegyelmi ereje?”⁸³

Slachta jól ismerte fel: olyan hivatásos munkaerőkre van szükség, akik a problémák alapjaihoz képesek eljutni és azok megoldását segíteni. Ezzel tulajdonképpen elindította a szociális munkás hivatását, aki már nemcsak alkalmi, önkéntes, caritas alapú szempontok szerint működik, mert a puszta jótékonykodással a szociális feladatok már nem megoldhatók. Olyan elhivatott szakemberek kellettek, akik egész életüket ennek a feladatnak szentelik.

Az Egri Norma és a Ferences Szegénygondozó Nővérek Kongregációja⁸⁴

A Katolikus Egyház két háború közötti hazai szegénygondozásának egyik alapvetése az Egri Norma, mely elválaszthatatlan attól a szerzetesi közösségtől, mely működtetésére létrejött.

A nyugat-európai szegénygondozásban a 20. század első felében nagyjából kétféle alapmodell létezett és működött. A zárt rendszerű, angol modell, mely dologházakba kényszerítette a szegényeket és a nyílt rendszerű, német modell, melyben az esetek legnagyobb részében otthoni szegénygondozás folyt. Az Egri Norma alapítója, Oslay József Oswald (1879–

⁸³ Uo., 19.

⁸⁴ Jelen szerző e témához kapcsolódó korábbi tanulmánya: Juhász Eszter: Oslay József Oswald OFM, az Egri Norma és a Ferences Szegénygondozó Nővérek (Congregatio Sororum Pauperibus Succurrentium) rendjének alapítása, *KRE-DIt*, a KRE-DOK online tudományos folyóirata, Budapest, 2022/2. <http://www.kredit.hu/tanulmanyok/juhasz-eszter-oslay-jozsef-oswald-ofm-az-egri-norma-es-a-ferences-szegenygondozo-noverek-congregatio-sororum-pauperibus-succurrentium-rendjenek-alapitasa/> (Letöltés: 2023. június 11.)

1962),⁸⁵ példának tekintette a külföldi szegénygondozási modelleket, mindegyikből átvette azok legjobb elemeit és egyetlen rendszerré gyúrta ezeket össze.⁸⁶ Oslay felismerte, hogy ha a szociális erők széttagoltak, akkor működésképtelenek. Az 1927-ben alapított Egri Normában alapvetően egy vegyes szegénygondozási modellt képzelt el, amelyben állami, helyi (városi), egyházi szervezetek és önkéntesek működnek együtt.⁸⁷

Egerben Oslay elképzelése pártfogóra talált az egri érsek, Szmrecsányi Lajos (1851-1943)⁸⁸ személyében. Oslay néhány rendtársát is beavatta szegénygondozási tervébe, majd „előkészítette” a várost: 1927 őszén konferenciabeszédek⁸⁹ sorozatát tartotta az egri ferences templomban, melyek témája a szegény-kérdés, a szociális gondoskodás volt. E beszédekben elemezte a koldulás, a koldusok működését és azt az elképzelést, miszerint a koldusoknak szánt alamizsnát nem is a koldusok kezébe kell adni, hanem rendszeres adományként egy közös pénztárba befizetni,⁹⁰ hogy onnan szervezett és különféle módon szétosszák a rászorulóknak között. Úgy gondolta, a szegénységélyezés nem pusztán a társadalom feladata, de széles társadalmi összefogás nélkülözhetetlen a megoldásához. Evvel együtt szükségesnek érezte, hogy az új szegénygondozás vezetése egyházi kézben maradjon, ezért életre hívott egy ferences női szerzetesi közösséget, akik életüket egészen a szegények szolgálatának szentelik. Ezzel létrejött a *Ferences Szegénygondozó Nővérek* közössége. Az alapítók Páhok Mária (Mária Franciska nővér) és Kroumann Mária (Mária Magdolna nővér) voltak.⁹¹ A közösség tagjai Krisztust akarták szolgálni úgy, hogy felkarolják a társadalom legelesettebbjeit, a koldusokat, hajléktalanokat, öregeket és mindazokat, akiknek senkijük nem volt és akik senkinek sem kellettek.

Az új közösséget egész Eger segítette: Oslay beszédeinek hatására az egész város megmozdult, és valamiképp mindenki bekapcsolódott a Norma működésébe. Ennek nagyszerűsége éppen abban állt, hogy, bár önmagában sem az állam, sem a társadalom, sem semelyik egyház nem volt elég erős, hogy a szegénységet felszámolja, a Norma összefogta ezeket és így, közösen és szervezeten már sikeresen küzdöttek a tömeges szegénység ellen. A

⁸⁵ Ferences szerzetes, Egerben házfőnök, majd 1928–1931 között tartományfőnök.

⁸⁶ Bartal Anna Mária: Szociálpolitika és nonprofit szektor a két háború között Magyarországon, In Paksi Borbála – Hegedűs Rita – Bozsonyi Károly (szerk.): *Szociológiai műhelytanulmányok* Colloquium, Budapest, BKE Szociológia és Szociálpolitika Tanszék, 1997, 32.

⁸⁷ A Norma kidolgozásában társa Csepely György, miniszteri osztálytanácsos volt.

⁸⁸ Egri érsek, 1912–1943 között. <http://lexikon.katolikus.hu/S/Szmrecs%C3%A1nyi.html> (Letöltés: 2021. január 10.)

⁸⁹ Szentmisével egybekötött lelkigyakorlatos elmélkedés; igehirdető műfaj <http://lexikon.katolikus.hu/K/konferenciabesz%C3%A9d.html> (Letöltés: 2022. január 10.)

⁹⁰ Petró Kálmán: *Az Egri Norma 1927–1932*, Tanulmány, Eger, Petró Kálmán, 1932, 8.

⁹¹ Érdekes, hogy bár mindketten pécsi származásúak, a Szegénygondozó Nővérek sosem telepedtek meg Pécssett.

Norma nem pusztán szegénysegélyezés, sokkal inkább szegénygondozás volt, mégpedig egyszerre testi és lelki szegénygondozás.⁹² Trak Géza (1877-1936), Eger polgármestere⁹³ lelkesen felkarolta Oslay kezdeményezését: már 1927 decemberében megalakult Egerben a Szegénygondozó Bizottság, melynek tagjai vallási és társadalmi hovatartozástól függetlenül vállalták a szükséges források összegyűjtését, a szegénykataszter összeállítását és elbírálását és a segélyek szétosztását.⁹⁴ A Bizottság élén maga a polgármester állt.

Az Egri Norma hivatalosan 1928. január 2-án kezdett működni. Tulajdonképpen nyílt és zárt, vegyes, rendszeres és rendkívüli segélyezést valósított meg. Nyílt, mert az esetek legnagyobb részében otthoni szegénygondozás folyt, zárt, mert a teljesen magatehetetleneket, öregeket szeretetházakban gondozták. Vegyes segélyezés, mert a segélyezettek különféle formákban kapták az élethez szükséges javakat. Rendszeres, mert pl. a munkaképteleneket, betegeket folyamatosan segélyezték és rendkívüli, mert az épp kereset nélkül levőket is megsegítették. Különféle ellátási, segélyezési formákat valósítottak meg: napi ebéd, napi kenyér, élelmiszer-adomány havonta, tüzelő, lakbérsegély, ruhaadomány, pénzbeli segély, egyéb/rendkívüli segély.

Az Egri Norma szervezetében együttműködött a Szegénygondozó Hivatal, a Szegényügyi Bizottság, az Adománygyűjtő Hölgybizottságok és a Szegénygondozó Nővérek közössége.

A Szegénygondozó Hivatal végezte az adminisztrációt és képviselte várost, a hatóságot.⁹⁵ Nyilvántartotta a város segélyre szoruló szegényeit, felvette adataikat, lakáskörülményeiket, ezek után környezettanulmányt rendelt el, elbírálta a támogatási igényt, majd évente jelentést készített az elvégzett munkáról. De ennél még többet is tett: igyekezett bizalmi kapcsolatot kiépíteni a rászoruló szegény és a Hivatal között.⁹⁶

Az Adománygyűjtő Hölgybizottságok gyűjtötték össze a Norma működéséhez szükséges adományokat.⁹⁷ „A koldusnak ne adakozzék senki!”⁹⁸ – ez volt a Norma egyik alapja. Amit neki adnál, add rendszeres adomány formájában a városnak, ez majd szétosztja a rászorulóknak között. A várost 24 kerületre osztották⁹⁹ a Hölgybizottság tagjai pedig bejárták a számukra

⁹² Pálos Károly: *Szegénység, szegénygondozás* [előszó Mikes János], Szombathely, Pálos, 1934, 71–73.

⁹³ 1924–1935 között polgármester Egerben. <http://lexikon.katolikus.hu/T/Trak.html> (Letöltés: 2021. augusztus 15.)

⁹⁴ *Egri népújság*, 1927. december 7., 2.

⁹⁵ Uo., 76.

⁹⁶ Bartal: *Szociálpolitika*, 35.

⁹⁷ Az Adománygyűjtő Hölgyek így tulajdonképpen az Egri Norma koldusai lettek.

⁹⁸ Pálos: *Szegénység*, 84.

⁹⁹ Vargha Dezső: A Horthy-korszak két leghíresebb ínségnyhítési rendszere, az Egri és a Pécsi Norma in Fülöp Miklós – Vonyó József (szerk.): *Történeti tanulmányok Dél-Pannoniából: A dél-dunántúli történészek II.*

kijelölt területet.¹⁰⁰ Az adományok összegyűjtése nem volt egyszerű. Volt, ahol szívesen fogadták őket, mások teljesen elutasították a „koldusválság” megfizetését. Az adakozók, attól függően, hogy magányszemélyek, esetleg üzletek voltak, a várostól kaptak egy táblát: „Koldusok! Alamizsnánkat a városi Szegénygondozó Hivatal kezeli!” vagy „Tilos a koldulás! Az üzlet tulajdonosa a szegénysegélyezést havonként megváltja!” szöveggel. E táblákat kitétték a házakra, lakások ajtajára, üzletekre, így akarván elkerülni a koldusok kéregetését.¹⁰¹

A Norma működésének alapja valójában egy olyan közösség működése, amely hivatásszerűen végezte a szegénygondozást. Ők a Ferences Szegénygondozó Nővérek.¹⁰² Ők végezték a tulajdonképpeni munkát: felkutatták a szegényeket, gondosan kivizsgálták a beérkezett szegénységi jelentéseket, környezettanulmányt készítettek, majd megállapították a segélyezés mértékét és formáját, a segélyezett rászorultsági foka és szükségletei mértékében, hogy sem ellátatlanság, sem pedig túlsegélyezés ne lehessen.¹⁰³ A közösség kifejezetten azért jött létre, hogy az új szegénygondozási rendszeren keresztül a társadalom elesetteit szolgálja. Az alapítás nem ment könnyen. Bár az alapító, Oslay Oswald valószínűleg kezdettől úgy gondolta, a szegénygondozó munkát egy kifejezetten erre alapított szerzetesközösségre kellene bízni, mivel a szegénygondozást nem egyszerűen karitatív módon kívánta megszervezni, egy új szerveződő közösség nővéreinek száma egyszerűen nem lehetett elégséges egy ilyen nagy horderejű és rengeteg embert kívánó program megvalósításához.¹⁰⁴

A Norma rendszerét a Szegényügyi Bizottság fogta össze. Koordinálta az adománygyűjtést, megfogalmazta a Norma működésének alapelveit, programját. Elnöke a mindenkori polgármester volt, tagjai a szegényügyi előadó, a jótékonyági egyesületek, felekezetek küldöttei, a tisztiorvosok, a rendőrkapitányság vezetője és esetleg az Adománygyűjtő Hölgybizottságok tagjai.¹⁰⁵

regionális konferenciájának válogatott előadásai, Pécs, 1988. december 18–19., Pécs, Magyar Történelmi Társulat, Pannon História Alapítvány, 1994, 127.

¹⁰⁰ Egerben 44 megbecsült, tiszteletreméltó hölgy kezdte meg e munkát. Petró: *Az Egri*. 15.

¹⁰¹ Egerszegi Sándor: *Adatok a váci szegénygondozás történetéhez. Az Egri Norma Vácott 1931–1948*, Vác, 2003, 15.

¹⁰² Sororum Pauperibus Succurrentium, SFPS. Alapításuk történetét ld. később.

¹⁰³ Pálos: *Szegénység*, 92.

¹⁰⁴ Oslay egy 1931. december 22-én kelt leveléből kiderül, hogy a rendalapításkor magáénak tudta dr. Vass József, akkori népjóléti és munkaügyi miniszter támogatását: „ne félj semmit Oswald, én mögöttem vagyok, anyagilag a kezdetén mindenben megalapozlak.” EFL Szmrecsányi. Szegénygondozó Nővérek. 6822/1931.

¹⁰⁵ Bartal: *Szociálpolitika*, 35.

Az Egri Norma:

„újdonsága volt, hogy szervezett, jól összehangolt munkát igényelt, összefogta a szerteágazó jótékonykodó Egyesületeket és egy irányba terelte, egyszóval összefogta az erőket. Másrészt jellegzetessége volt az együttműködés. A Szociális Bizottság keretében egy közös gondolkodás valósult meg, amely eddig nem létezett. A gondozást nem egy kinevezett gondnok látta el, hanem magas etikai normával rendelkező nővérek, akik egyénre szabott, lélekkel átjárt gondozást végeztek. Legfontosabb feladata az Egri Normának az volt, hogy visszaadja az embernek emberi méltóságát. Nem csak ruhát és kenyeret adott, hanem vele együtt elfogadást, szeretetet és személyes törődést. Mikor befejezték a betegek körül a fizikai munkát, akkor következett a lelkipozítás, életvezetési tanácsokat adtak, házasságokat rendeztek, zarándoklatokat szerveztek...”¹⁰⁶

Bár a Norma nem tudta a koldus-kérdést teljes egészében megszüntetni, mégis, Eger sikere a szegénygondozásban hamar országos hírre tett szert és egymás után több városban is bevezették az Egri Norma rendszerét.¹⁰⁷ Végül a Darányi-kormány (1936–1938) belügyminisztere, Kozma Miklós (1884–1941),¹⁰⁸ 1936-ban országosan kötelezővé tette a városokban (Budapesten minden kerületben) és a nagyobb községekben a Norma bevezetését; ezzel az Egri Norma *Magyar Norma*¹⁰⁹ lett.

Szent Benedek Leányai (Filiae Sancti Benedicti FSB/OSB)¹¹⁰

Szinte az Egri Normával egyszerre alakult szerzetesi kongregáció volt a Szent Benedek Leányai, mely igen sajátos karizmát vállalt fel, az alföldi tanyavilág népének szolgálatát. A rend majdani alapítója, Berecz Erzsébet (1898-1932),¹¹¹ 1922-ben hitoktatói munkát vállalt a

¹⁰⁶ Az Egri Norma. <https://www.szegenygondozo.ofm.hu/> (Letöltés: 2021. 09. 15.)

¹⁰⁷ Baja – 1929. július 1., Esztergom – 1929. szeptember 1., Kecskemét – 1929. november 1., Hatvan – 1929. december 1., Szolnok – 1930. február 15., Gyöngyös – 1930. március 1., Sátoraljaújhely – 1930. december 1., Petró: *Az Egri*, 35–61.

¹⁰⁸ Belügyminiszter 1936. október 12.–1937. február 3. között.

¹⁰⁹ <http://lexikon.katolikus.hu/M/Magyar%20Norma.html> (Letöltés: 2021. 09. 15.)

¹¹⁰ Ez a közösség alapításkori neve. 1990-ben került nevükbe a Társaság és lett a nevük Szent Benedek Leányai Társaság, Societas Filiarum Sancti Benedicti <http://lexikon.katolikus.hu/S/Szent%20Benedek%20Le%C3%A1nyai%20T%C3%A1rsas%C3%A1ga.html> (Letöltés: 2021. december 11.)

¹¹¹ Rendi neve 1923-tól Skolasztika.

számára teljesen ismeretlen alföldi tanyavilágban, Tiszaugon. Bencés lelkiségének gyökere Kúhár Flóris OSB (1893-1943)¹¹² celldömölki működéséhez köthető, ahogy tiszazugi munkája is, hisz a Bencés Rend felhívására érkezett ide. Berecz Erzsébet 1923-ban bencés oblata¹¹³ lett, de ennél sokkal többre, valódi szerzetesi közösségre vágyott, társakra, akikkel együtt végzik azt a rendkívüli feladatot, amit a minden szempontból, lelkileg, gazdaságilag, fizikailag elmaradott tanyavilágban élő emberek igényeltek. A „magyar Afrika”, így nevezték ekkor a tanyavilágot. (Az elnevezés forrása?) Az érkezése utáni öt évben Berecz Erzsébet bejárta, megismerte a tanyavilágot. Lakhatást egy helyi földbirtokos házaspár, Steer Ferenc (1875-1939) és felesége, Steer Ferencné Fechtig Adél (1877-1960) biztosítottak számára, az ő tiszazugi birtokuk nem csak lakása, de egész működésének alapja lett. Az óriási távolságok miatt gyalog, kocsin, lóháton közlekedett. Az itteni emberek elhagyatottsága, rettentő szegénysége mélyen megrendítette, és hamar kiderült számára, hogy ide egyetlen embernél több kell.

„Elmentünk mindenhová, hol sikoltva kiáltott segélyért a nyomor. Ilyen körúton még sohasem voltam. Elgennyedt sebek, rothadó lábak, rongyokba burkolt gyerekek! Jaj, de másként gondolkoznának azok a felső tízezrek, ha egyszer, csak egyetlen egyszer látnák ezt! ... Itt bizonyára leolvadna a közöny jege minden szívről és megtanulnának szeretni azzal a csodálatos szeretettel, mely elhagyott testvéreink megmentéséért lehozta az égből az Istent!”¹¹⁴

Mivel Berecz Erzsébetnek tanítónői és hitoktatói oklevele is volt, legszükségesebbnek egy missziós iskola felállítását gondolta, s erre hamar talált épületet is. A missziós iskolába elsősorban felnőttek jártak. Berecz Erzsébet írni-olvasni tanította őket, alapvető hitbeli ismereteket, a nőknek még kézimunka ismereteket is tanított.¹¹⁵ Tapasztalatait rendszeresen megírta Pannonhalmára.¹¹⁶ A főapát felismerhette a nagy munka jelentőségét, mert már 1923-ban egy missziós atyát küldött.¹¹⁷ A következő években Berecz Erzsébet továbbra is egyedül szolgálta a tanyavilág népét, de tovább erősödött benne a terv: társakat találni a munkához és

¹¹² <http://lexikon.katolikus.hu/K/K%C3%BCh%C3%A1r.html> (Letöltés: 2021. november 25.)

¹¹³ A bencés oblátus/oblata a bencés harmadrendieket jelenti. <http://lexikon.katolikus.hu/O/obl%C3%A1tus.html> (Letöltés: 2021. december 12.)

¹¹⁴ Berecz Erzsébet levele. Idézi Puskely Mária: Hithirdető a „magyar Afrikában”: Berecz Skolasztika, *Szolgalat*, 1988/78, 63.

¹¹⁵ Uo., 61.

¹¹⁶ Ekkor Bárdos Sándor Remig OSB (1868-1932) a pannonthalmi főapát (1920–1932).

¹¹⁷ Puskely: *Hithirdető a „magyar Afrikában.”*, 61.

feléleszteni a bencések női ágát. Ezen elgondolásában szállásadója, Steer Ferencné valódi társa lett. Berecz Erzsébet eredetileg oblata ház alapítását tervezte, amely végül 1927-ben meg is valósult és Skolasztika nővér három társával, korábbi oblata társaival, közös életbe kezdett, természetesen Szent Benedek¹¹⁸ Regulája¹¹⁹ alapján, imádkozva és dolgozva. Végleges szabályzatukat Skolasztika szerzetesi életének elindítója, Kűhár Flóris OSB dolgozta ki és Hanauer Á. István, váci püspök hagyta jóvá. Az első négy testvér 1929. május 7-én tett fogadalmat: Berecz Skolasztika, Hajós Placida,¹²⁰ Fessler Mechtild és Molnár Maura.¹²¹

A nővérek saját, kétkezi munkájukból¹²² és adományokból éltek, így folytatták Skolasztika nővér korábbi munkáját: járták a tanyavilágot, látogatták a családokat, egyesületeket alapítottak gyermekek,¹²³ leányok,¹²⁴ nők,¹²⁵ legények,¹²⁶ férfiak számára,¹²⁷ lelki gyakorlatokat tartottak, óvodákban, iskolákban tanítottak, tanfolyamokat vezettek, beteget látogattak, szegénységen enyhítettek. Anyaházuk, a „Béke palotája” körül pezsgett az élet, sokszor akár egyszerre száz gyerek is tartózkodott itt, őket a nővérek tanították, játszottak velük, enni adtak nekik, ruházták őket.¹²⁸ A gyerekeket szüleik, nagyszüleik is követték, a nővérek pedig mindenhol az egész környék lelki-fizikai gondozói lettek. Tiszaújfalusi anyaházuk mellett a nővérek megtelepedtek Tiszaugon, Csépan, Szarvason, Szentesen, Csuparcon, Szentkirályon, Jakabszálláson és

¹¹⁸ Nursiai Szent Benedek, a Bencés Rend alapítója, a nyugati szerzetesség atyja, Európa védőszentje. 480k.-547k. <http://lexikon.katolikus.hu/B/Benedek.html> (Letöltés: 2021. szeptember 18.)

¹¹⁹ A nyugati szerzetesség meghatározó szerzetesi szabályrendszere, Szent Ágoston Regulája mellett. <http://lexikon.katolikus.hu/B/benedeki%20regula.html> (Letöltés: 2021. szeptember 18.)

¹²⁰ Hajós Ida, eredetileg a Steer család nevelőnője volt.

¹²¹ Kósa Károly: Szerzetesnők az Alföld homokján. Berecz Skolasztika és Szent Benedek Leányai. <https://www.bucsujaras.hu/tanulmany/kosa/skol.htm> (Letöltés: 2021. november 16.)

¹²² Saját kertjüket művelték, állatokat tartottak, varrtak.

¹²³ A Szívőárda 6–14 év közötti gyermekek katolikus szervezete volt, 1920–1948 között. <http://lexikon.katolikus.hu/S/Sz%C3%ADvg%C3%A1rda.html> (Letöltés: 2021. szeptember 18.)

¹²⁴ Szent Skolasztika Kongregáció

¹²⁵ Megszervezte a Mária Kongregációt, mely jezsuita kezdeményezésű, katolikus lelkeségi mozgalom volt, amelyet a Szűzanya tiszteletére hoztak létre és Magyarországon 1948-ig működött. <http://lexikon.katolikus.hu/M/M%C3%A1ria%20Kongreg%C3%A1ci%C3%B3.html> (Letöltés: 2021. 09. 18.) és https://hu.wikipedia.org/wiki/M%C3%A1ria_kongreg%C3%A1ci%C3%B3 (Letöltés: 2021. 09. 18.)

¹²⁶ Számukra alapította Skolasztika az első tanyasi legényegyletet, a KALOT őst. A KALOT, vagyis a Katolikus Agrárfjúsági Legényegyletek Országos Testülete, országos agrárfjúsági szervezet volt, 1935-1946 között. Alapítója Kerkai Jenő S.J. (1904-1970), jezsuita atya. <http://lexikon.katolikus.hu/K/KALOT.html> (Letöltés: 2021. 09. 18.) és <https://hu.wikipedia.org/wiki/KALOT> (Letöltés: 2021. 09. 18.)

¹²⁷ Számukra újjaalakították a Katolikus Népszövetséget, amely hitbuzgalmi, közeleti egyesület volt, 1907-1949 között. <http://lexikon.katolikus.hu/K/Katolikus%20N%C3%A9psz%C3%B6vets%C3%A9g.html> (Letöltés: 2021. 09.18.)

¹²⁸ Puskely: *Hithirdető a „magyar Afrikában.”*, 64.

Budapesten.¹²⁹ Az új alapítások legnagyobb részét a „tanyavilág őrangyala,” Skolasztika nővér már nem érte meg: 1932-ben meghalt.¹³⁰

„Élete példakép volt mindazok számára, akiknek hivatásuk, hogy a nép vezetői, gondozói legyenek. Amikor 1922-ben munkáját megkezdte, az bizony akkor nem jelentett dicsőséget. A falukutatás akkor még nem volt divat. Ő nem szónokolt, cikkezett, hanem ott segített, ahol látta a bajt, az elhagyatottságot. Az eszme és a tett egy volt nála.... És most hozzátok fordulok, Skolasztika testvéreihez és leányaihoz. Akik felfogtatók szemének utolsó sugarát, pillantását, akiknek karjaiban halt meg: a tüzet ápoljátok, elhamvadni ne engedjétek, ki ne oltsátok. Reátok hárul a nagy felelősség, hogy munkájának lendülete meg ne torpanjon, hanem mind serényebb erőfeszítésekre serkentse a népért fáradozókat!”¹³¹

Nővérei rendületlenül folytatták is a munkát, amit Skolasztika nővér elkezdett: igazi apostolai lettek a tanyavilágnak.

ÖSSZEGZÉS

A Magyar Katolikus Egyház két háború közötti szociális, szegénygondozó tevékenységének értékelése nem feladatunk. Intézményei azonban, melyből fentiekben csak igen szűk keretet adtunk, mutatják, hogy igen komoly szerepet vállalt a korszak egyik legégetőbb problémájának, a szegénységnek, ha nem is teljes megoldásában, de kezelésében mindenképp.

¹²⁹ Puskely Mária: *Keresztény szerzetesség. Történelmi kalauz*, 2. köt., Budapest, Bencés Kiadó, 1996, 961.

¹³⁰ Bár többször kapott kezelést egyre súlyosbodó tüdőbajára és rendtársai is többször figyelmeztették, hogy lassítson kicsit, ő erre nem volt képes és a betegséget sem tudta legyőzni.

¹³¹ Skolasztika nővér Budapesten halt meg, ott is temették el, azonban 1939-ben exhumálták és az ekkor már elkészült tiszaujfalusi zárdatemplomban újratemetették. E méltatás az újratemetésén hangzott el. Puskely: *Hithirdető a „magyar Afrikában.”*, 67.

BIBLIOGRÁFIA

- ADRIÁNYI Gábor: *Az egyháztörténet kézikönyve*, München, Aurora Könyvek, 2000.
- ADRIÁNYI Gábor: *A katolikus Egyház története a XX. században. Kelet-, Közép- és Dél-Európában*, Budapest, Kairosz Kiadó, 2005.
- BALOGH Andor – KOVRIG Béla (szerk.): *Társadalompolitikai feladataink. Az 1926. október 24–30-ig tartott közegészségügyi és társadalompolitikai országos értekezlet munkálatai*, Budapest, 1927.
- BALOGH Margit: *A KALOT és a katolikus társadalompolitika 1935–1946. Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 23.*, Budapest, MTA Történettudományi Intézete, 1998.
- BARTAL Anna Mária: Szociálpolitika és nonprofit szektor a két háború között Magyarországon, in Paksi Borbála – Hegedűs Rita – Bozsonyi Károly (szerk.): *Szociológiai műhelytanulmányok. Colloquiumur*, Budapest, BKE Szociológia és Szociálpolitika Tanszék, 1997, 23–49.
- BERKECZ Franciska: *Slachta Margit lelki öröksége, 1. köt. 1923–1939*, Budapest, Salkaházi Sára Alapítvány, 2011.
- BEÖTHY Zsuzsanna Cecília (össz.): *Örökségünk. Olvasókönyv a Szociális Missziótársulat karizmájához*, Budapest, Kairosz Kiadó, 2020.
- Biblia. Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás*, Budapest, Szent István Társulat, 2021.
<https://szentiras.hu/SZIT>
- BOTKA János: Hatvan éve halt meg Berecz Skolasztika, *Honismeret*, XXI. évf., 1993/1, 10–17.
- BÖRÖCZ Réka: *A Hangyatelep – Egy bódéváros a budapesti agglomerációban a két világháború között (1924-1934)*, Budapest, Pesterzsébeti Múzeum, 2009.
- CORA Zoltán: Kovrig Béla és a produktív szociálpolitika, in Buhály Attila-Reszler Gábor-Szoboszlai György (szerk.): *Falak és választóvonalak a történelemben*, Nyíregyháza, Nyíregyházi Főiskola Történettudományi és Filozófia Intézet, 2014.
- CSEPELY György: *Szegénygondozás. Az egri norma*. Külön lenyomat Csepely György min. o. t. és P. Oslay Oswald O.F.M. cikkeiből. Egri Ferences Szegénygondozó Nővérek. Budapest. 1931.

CSIZMADIA Andor: *A szociális gondoskodás változásai Magyarországon*; [a VIII. fejezet szerzője Cs. Rothermel Erika], Budapest, MTA Állam- és Jogtudományi Intézet, 1977.

CSORNA Kálmán: *A szegénygondozás Budapesten*. é. n. Budapest Székesfőváros Házinyomdája

DOBOS Etelka – FÜLÖP Ágnes – HORVÁTH Erzsébet – UJVÁRY Julianna – WENISCH Gabriella: *A szeretet csodája. Jézus Szíve Társasága (Néplányok) 70 éves története*, Kecskemét, Korda Kiadó, 1992.

EGERSZEGI Sándor: *Adatok a váci szegénygondozás történetéhez. Az Egri Norma Vácott 1931-1948*. Vác, 2003.

EGERSZEGI Sándor: *Adatok a váci szegénygondozás történetéhez. Váci Páli Szent Vince Egylet (1888-1913) és a Váci Páli Szent Vince Szeretetegyesület (1923-1950) működése*. Vác, 2007.

EGRESI Katalin: *Szociálpolitika Magyarországon. Nézetek, programok és törvények 1919-1939*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2008.

EGRESI Katalin: Az érdekegyeztetés története Magyarországon, 1900-1945, *Múltunk – Politikatörténeti folyóirat*, 25. évf., 2013/4, 4-40.

ESZTERGÁR Lajos: *Gyakorlati szociálpolitika. Pécs szabad királyi város szociálpolitikai beszámolója*, Pécs, Kultúra Könyvnyomdai Műintézet, 1933.

ESZTERGÁR Lajos: *A szociálpolitika tételes jogi alapja*, Pécs, Kultúra Könyvnyomdai Műintézet, 1936.

ESZTERGÁR Lajos: *A szociális munka útján*, Pécs, Kultúra Könyvnyomdai Műintézet, Mayer A. Géza és Társai, 1940.

ESZTERGÁR Lajos – SOMOGYI Ferenc (közzéad.): *A magyar szociálpolitika feladatai. A vármegyei szociális tanácsadók és közjóléti előadók pécsi országos szociálpolitikai értekezletén elhangzott előadások*, Pécs, Kultúra, 1940.

FARKAS Edith: *A Szociális Missziótársulat rövid ismertetése (Irányzat és gyakorlat)*, Budapest, A Szociális Missziótársulat kiadása, Budapest, 1911.

FERGE Zsuzsa: *Fejezetek a magyar szegénypolitika történetéből*, Budapest, Magvető Könyvkiadó. Gyorsuló Idő, 1986. (1. kiadás), Budapest, Kávé Kiadó, 1998. (második kiadás).

FERGE Zsuzsa: *Szociálpolitika és társadalom – Válogatás Ferge Zsuzsa tanulmányaiból*, Budapest, T-Twins Kiadó, 1991.

GERGELY Jenő: *A katolikus egyház története Magyarországon 1919–1945*, Budapest, Pannonica Kiadó, 1999.

GÖLLESZ Viktor [összeáll.]: *Mozaikok a szociális gondoskodás hazai történetéből 1-2*, Budapest, Szociális Munka Alapítvány, 1993-1997.

GYÁNI Gábor – KÖVÉR György: *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig*, Budapest, Osiris Kiadó, 1998.

HÁMORI Péter: „*Szegények mindig lesznek veletek...*”. *Tanulmányok a szociálpolitika történetéből* – Pázmány Társadalomtudomány 2, Budapest – Piliscsaba, LOISIR Kft, 2006.

A „HANGYA” Termelő-Értékesítő és Fogyasztási Szövetkezet, a Magyar Gazdaszövetség Szövetkezeti Központja első 25 éve, Budapest, A Hangya saját kiadása, 1923.

HAY, J. Roy: *The Origins of the Liberal Welfare Reforms 1906-1914*. Studies in Economic and Social History 1. London, Macmillan, 1990. (első kiadás 1975)

KISS József (összeáll.): *A Budapesti VII. Kerületi M. Kir. Állami Elemi Népiskolai Tanítónőképző-Intézet Értésítője az 1933-34. iskolai évről*, Budapest, Budapesti VII. Kerületi M. Kir. Állami Elemi Népiskolai Tanítónőképző-Intézet Igazgatósága, Budapest, 1934.

KOLLEGA TARSOLY István (szerk.): *Magyarország a XX. században., 1. köt., Politika és társadalom, hadtörténet, jogalkotás*, Szekszárd, Babits Kiadó, 1996., *2. köt., Természeti környezet, népesség és társadalom, egyházak és felekezetek, gazdaság*, Szekszárd, Babits Kiadó, 1997.

KÓSA Károly: *Szerzetesnők az Alföld homokján. Berecz Skolasztika és Szent Benedek Leányai*, <https://www.bucsujaras.hu/tanulmany/kosa/skol.htm>

KÓSA Károly: Szerzetesrendek és házaik Jász-Nagykun-Szolnok megye területén 1920 és 1950 között, in Horváth Tibor (szerk.): *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok*, 3. köt., Budapest, Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközössége, 1992, 149–161.

KOVRIG Béla: *Magyar társadalompolitika (1920–1945)*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2011. (eredetileg 1954. New York – kéziratban).

KOVRIG Béla: *Szociálpolitika*, Budapest, Magyar Szemle Társaság, 1936.

LÁTÓ Áron: Egy országos példa, in Molnár Frigyes: *Karitás Almanach 1942 A magyar társadalom szociális-karitatív évkönyve – VI. évfolyam/szociális és karitatív évkönyv 1942*, Budapest, 1942, 50–55.

LŐRINCZ Zsuzsa: *Adatok a katolikus egyház társadalomszervező tevékenységéhez Budapesten (1919–1944)*, in A „Budapest története” szerkesztőbizottsága (szerk.): *Tanulmányok Budapest múltjából – Budapest várostörténeti monográfiái XXII. Budapest Főváros Tanácsa Végrehajtóbizottságának kiadványa. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1961, 583–606.*

MERK Zsuzsa: *Szent Ferenc leányai Baján. Háztörténet 1929-1948. A bajai Ferences Szegénygondozó Nővérek feljegyzései.* Bajai dolgozatok 14. Türr István Múzeum Múzeumbarátok Köre Alapítvány. Baja. 2003.

MOLNÁR Frigyes: *Karitás Almanach 1942 A magyar társadalom szociális-karitatív évkönyve – VI. évfolyam/szociális és karitatív évkönyv 1942*, Budapest, 1942.

MOLNÁR Frigyes: *A szociális Egyház az emberért*, Budapest, Korda, 1935.

MONA Ilona: Kilencven éves a Szociális Missziótársulat, in Szántó Konrád (szerk.): *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok.* XI. évfolyam, 1-2. szám. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség. Budapest. 1999. 87-99.

MONA Ilona: *Slachta Margit*, Budapest, Corvinus Kiadó, 1997.

MUZSLAY István S. J.: *Az Egyház szociális tanítása*, Budapest, Márton Áron Kiadó, 1997.

NAGY András: A jóléti rendszer Franciaországban, *Közgazdasági Szemle*, 1998. május, XLV. évfolyam, <http://www.epa.hu/00000/00017/00038/pdf/nagyandras.pdf>

NAGY Janka Teodóra: A szociális közigazgatás komplex értelmezése a két világháború között, *Pro Publico Bono - Magyar Közigazgatás*, Különszám, 2018/1, 160–183.

NYILAS Mihály (vál. és szerk.): *Szociálpolitika-történeti szöveggyűjtemény*, Budapest Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, ELTE TáTK Szociális Munka és Szociálpolitikai Tanszék, 2008.

Ó- és Újszövetségi Szentírás, *Káldi-Neovulgáta Biblia*, Budapest, Szent Jeromos Bibliatársulat, 1997. <https://szentiras.hu/KNB/R%C3%B3m15>

PÁLOS Károly: *Szegénység, szegénygondozás* [előszó Mikes János], Szombathely, Pálos, 1934.

PETRÓ Kálmán: *Az Egri Norma 1927–1932*, Eger, Petró Kálmán, 1932.

- PETRUCH Antal: *Jézus Szíve apostola – P. Bíró Ferenc S.J. emlékezete*, Budapest, Korda R. T., 1943.
- PIK Katalin: *A szociális munka története Magyarországon*, Budapest, Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, 2001.
- PUSKELY Mária: Hithirdető a „magyar Afrikában”: Berecz Skolasztika, *Szolgálat*, 1988/78, 59–67.
- PUSKELY Mária: *Keresztény szerzetesség – Történelmi kalauz*, 1-2. köt., Budapest, Bencés Kiadó, 1995–1996.
- RADÓ Polikárp: Tiszazugi történet. Berecz Skolasztika élete. Pannonhalma, Pannonhalmi Könyvek, Pannonhalma–Szolnok, 1990.
- RAGADICS Tamás: Egyházi szociális tevékenység Magyarországon, *Szociális Szemle*, 12. évf., 2019/1-2. szám, 77–90.
- ROMSICS Ignác: *Magyarország története a XX. században*, Budapest, Osiris Kiadó, 2000.
- SLACHTA Margit: *A puszták rejtekéből az élet centrumába*, Budapest, Testvérszövetség, 1928.
- STIPTA István: Adalék a Horthy-korszak szociális igazgatásának történetéhez: az Egri Norma, in Homoki-Nagy Mária – Hajdú József (szerk.): *Ünnepi kötet Dr. Czucz Ottó egyetemi tanár 70. születésnapjára*, Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2016, 599–606.
- STRAUSZ Péter: Érdemes-e újra felfedezni a hivatásrendiséget?, in Beszteri Béla (szerk.): *A felfedező tudomány*, Győr, Széchenyi István Egyetem, Kautz Gyula Gazdaságtudományi Kar, 2013, https://kgk.sze.hu/images/dokumentumok/VEABtanulmanyok/strausz_peter.pdf
- SZÁNTÓ Konrád: *A katolikus egyház története, 1-3. köt.*, Budapest, Ecclesia Kiadó, 1987.
- SZÉPVÖLGYI Enikő: *Szegényügy a dualizmusban*, in: Új Nemzeti Kiválóság Program 2019/2020 Tanulmánykötet, Győr, Széchenyi István Egyetem, 2020, 153–161.
- SZILÁGYI Csaba (szerk.): *Szociális kérdések és mozgalmak Magyarországon (1919–1945)*, Budapest, Gondolat Kiadó, Barankovics István Alapítvány, Faludi Ferenc Akadémia, 2008.
- TOMKA Béla: *Szociálpolitika a 20. századi Magyarországon európai perspektívában*, Budapest, Századvég Kiadó, 2003.

TOMKA Béla: *Európa társadalomtörténete a 20. században*, Budapest, Osiris Kiadó, 2009.

TOMKA Béla: *Szociálpolitika – Fejlődés, formák, összehasonlítások*, Budapest, Osiris Kiadó, 2015.

TOMKA Miklós – GOJÁK János (szerk.): *Az Egyház társadalmi tanítása. Dokumentumok*, Budapest, SzIT, 1993.

UDVARDY Tamás: *A Szociális Missziótársulat alapításának előzményei és fejlődése eredeti forrásművek és folyóiratok tükrében. – Doktori disszertáció*, Budapest, PPKE, 2014.

UJHÁZI Lóránd: Az irgalmas szeretet és a karitás jelentősége az egyház hármass – kormányzati, megszentelő és tanító – küldetésében. In *Acta Humana – Emberi Jogi Közlemények*, 8. évf. 2020/2, 7–30.

UJHÁZI Lóránd: A Nemzetközi Katolikus Karitás – Caritas Internationalis – működési kerete, *Hadtudományi Szemle*, X. évf., 2017/3, 429–448.

UJVÁRY Gábor: *Egyetemi ifjúság és katolicizmus a „neobarokk társadalomban.” Adatok a Foederatio Emericana történetéhez*, Levéltári Szemle A Művelődési Minisztérium Közgyűjteményi Főosztálya Levéltári Osztályának folyóirata, XXXIX. évf., 1989/4, 51–63.

UMBRAI Laura: *A szociális kislakásépítés története Budapesten, 1870-1948*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2008.

UNGVÁRY Krisztián: *A Horthy-rendszer és antiszemitizmusának mérlege – Diszkrimináció és társadalompolitika Magyarországon, 1919–1944*, Budapest, Jelenkor Kiadó, 2016.

VARGHA Dezső: *Pécs thj. város szociálpolitikai tevékenysége, 1936–1944*, Pécs, Baranya Megyei Levéltár, 1985.

VARGHA Dezső: A Horthy-korszak két leghíresebb ínségnyhítési rendszere, az Egri és a Pécsi Norma, in Fülöp Miklós – Vonyó József (szerk.): *Történeti tanulmányok Dél-Pannoniából: A dél-dunántúli történészek II. regionális konferenciájának válogatott előadásai*, Pécs, 1988. december 18-19, Pécs, Magyar Történelmi Társulat, Pannon História Alapítvány, 1994.

VIDA István: Szociális irányú katolikus mozgalmak hazánkban (1935-1949), in Horváth Tibor: *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok*, 4. köt., Budapest, Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, 1992. 223–241.

VRAUKÓ Tamás: Az angliai szegénytörvények, 1834–1914, *KLIÓ történettudományi szemlésző folyóirat*, 3. évf., 1994/1.

ZAGYVA Richárd: *Lángoló szeretet – A Katolikus Karitás 80 éve. Caritas Hungarica*, h.n. é.n.